

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально–реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи
Кафедра спеціальної освіти та психології

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

Психолого-педагогічні особливості формування особистості дитини
молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-
терапії

Виконала студентка групи СОМ-2(3)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Шкуро Наталя Вікторівна
Керівник: Бочелюк В.Й.
Рецензент: Черепехіна О.А.
Нормоконтроль: _____Максим СОЛОХА

Запоріжжя
2023

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 79 с., 2 табл., 98 джерел.

Об'єкт дослідження – формування успішної особистості.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічних умов формування успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури, нормативно-правових документів про освіту, узагальнення досвіду роботи вчителів-практиків); *практичні* (спостереження, анкетування, тестування, констатувальний та формувальний експерименти, обробка експериментальних даних).

Сучасний український освітній простір знаходиться в постійному пошуку нових форм індивідуалізації та гуманізації освітнього процесу. На сучасному етапі розвитку корекційної освіти в Україні гостро порушується питання всебічного гармонійного розвитку дітей із затримкою психічного розвитку з метою їх подальшої успішної соціалізації. У зв'язку з цим необхідним є створення сприятливих умов для особистісного становлення таких дітей. Саме тому значна увага науковців та практиків сучасності звертається до передового досвіду використання арт-терапії як особливої технології, котра забезпечує індивідуальний підхід до кожної дитини із затримкою психічного розвитку, яка потребує специфічних засобів та методів сприяння її розвитку й формуванню її особистості, діагностику, корекцію та формування ціннісного ставлення до себе й оточуючого її світу.

ФОРМУВАННЯ, ОСОБИСТІТЬ, ДИТИНА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, ЗАТРИМКА ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ, ЗАСОБИ, АРТ-ТЕРАПІЯ.

ВСТУП

Актуальність дослідження. З кожним днем суспільство все більше розуміє, що його основи закладаються в дитинстві, а найбільш цінний його здобуток – це психічне здоров'я кожної дитини, її почуття, емоції, душа. І саме для збереження морально-духовного світу дитини, її психічного здоров'я, актуальним постає питання пошуку нових методів психотерапевтичних впливів, які зможуть допомогти дитині «зняти тягар з тендітної душі», розв'язувати конфлікти з самим собою та світом, що нас оточує; знайти вихід з певної життєвої ситуації, знизити стреси та напругу, пов'язану з навчанням і наповнювати себе позитивними емоціями, приємними враженнями; сприяти розвитку уяви, творчому самовираженню. Саме тому, провідне місце у проблемі збереження психічного здоров'я дітей із затримкою психічного розвитку відводиться арт-терапії – терапії мистецтвом. Особливе значення тут звичайно ж займає початкова ланка навчання, оскільки саме у цей період вікового розвитку дитини відбувається становлення рис особистості, характеру, формування психологічної стійкості.

Формування успішної, гармонійно розвиненої особистості засобами арт-терапії – проблема, яка вивчалася багатьма науковцями, такими як К. Антипова, Г. Бендерська, О. Бреусенко-Кузнецов, Г. Васянович, О. Вознесенська, О. Деркач, Л. Животенко, О. Кондрицька, О. Молчанова, В. Оденцова, Л. Павленко, Л. Підлипна, О. Рибак, О. Сорока, С. Шабутін та ін.

Ідеї гуманістичної спрямованості процесу розвитку й виховання особистості, які активно відроджуються на етапі створення нової української школи, а також кардинальних змін в освіті України, наголошують на пріоритеті цінності кожної дитини, унікальності та самоцінності, її неповторності та індивідуальності (Л. Авдусенко, М. Бех, Л. Вінжега, Н. Гриш, О. Задворнова, О. Кілімнік, О. Маслей, К. Островська, Е. Помиткін, О. Савченко та ін.). В контексті реалізації зазначених ідей одним з

найважливіших завдань, які ставляться перед сучасною освітою, є підготовка компетентного та успішного вчителя, фахівця, здатного до орієнтації навчального та виховного процесів на реальну особистість дитини із затримкою психічного розвитку, на розуміння особливостей її емоційного світосприйняття, а також індивідуальних характеристик її розвитку.

Проблема формування особистості дитини із затримкою психічного розвитку була предметом дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних психологів, педагогів, дефектологів, вчителів-практиків. В аспекті вивчення проблем розвитку особистості, успішна особистість дитини була предметом дослідження у педагогіці, віковій та педагогічній психології, й станом на теперішній час є достатньо розробленою, зокрема у працях таких видатних науковців, як Н. Головецької, О. Колишкіна, В. Кротенко, Т. Сак, І. Ужченко, В. Шурхал, С. Яковлевої та ін.

З психологічної точки зору успішна особистість пов'язана з розвитком у молодшого школяра із затримкою психічного розвитку відчуття щастя, радості, задоволення від спілкування з іншими та участі в процесі взаємодії з навколишнім світом. У цьому контексті успішну особистість представлено у працях Ю. Масловської, І. Олійник, К. Островської, Л. Прохоренко, В. Стасенко та ін.

Аналіз сучасних наукових праць з проблема формування успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку в умовах сучасної української школи свідчить про доцільність застосування саме арт-терапевтичних технік у професійній діяльності вчителів початкових класів. Водночас проблема впровадження зазначених методів у розвивально-освітнє середовище недостатньо вивчена, а з іншого боку, має як наукову, так і практичну значущість, потребує подальшого поглибленого дослідження в психолого-педагогічному та соціальному аспектах.

Тому, у зв'язку з цим, темою нашого наукового дослідження обрано: «Психолого-педагогічні особливості формування особистості дитини

молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії».

Отже, об'єктом нашого дослідження є формування успішної особистості.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови формування особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічних умови формування успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Вивчити та проаналізувати психолого-педагогічну й методичну літературу з проблеми дослідження.

2. Встановити взаємозв'язок між психологічними особливостями особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку та психолого-педагогічними умовами його розвитку.

3. Розробити програму формування особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії.

4. Експериментально перевірити ефективність програми формування особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії.

Теоретико-методологічну основу нашого дослідження склали: сучасні наукові погляди щодо особливостей супроводу молодших школярів із затримкою психічного розвитку (О. Гаврилов, Н. Головецька, О. Колишкін, В. Кротенко, С. Миронова, В. Синьов та ін.); положення про вікові закономірності розвитку (Л. Виготський, Я. Гошовський, В. Давидов, Д. Ельконін); сучасні наукові погляди щодо особливостей супроводу дітей з особливими освітніми потребами (А. Колупаєва, Т. Сак, Т. Скрипник, О. Таранченко, О. Федоренко та ін.).

Методи дослідження. Забезпечення достовірності положень і висновків, вирішення поставлених задач зумовило використання комплексу взаємопов'язаних методів дослідження: теоретичні (аналіз наукової, психолого-педагогічної, методичної літератури, державних документів про освіту, узагальнення досвіду роботи вчителів-практиків); практичні (спостереження, анкетування, тестування, психолого-педагогічний експеримент, обробка експериментальних даних).

Експериментальну роботу проведено з учнями молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку комунального закладу «Запорізька спеціальна загальноосвітня школа-інтернат «Оберіг» Запорізької обласної ради. В експерименті взяли участь учні початкових класів (2-А – 12 учнів та 2-Б – 12 учнів).

Практичне значення отриманих нами результатів полягає в тому, що розроблено програму формування особистості дитини молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку засобами арт-терапії. Результати описаного дослідження можуть бути використані в процесі професійної підготовки вчителів початкових класів для нової української школи.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (98 найменувань). Загальний обсяг становить 95 сторінок, з них основний зміст роботи викладено на 79 сторінках.

ВИСНОВКИ

Аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури з проблеми дослідження, вивчення досвіду роботи вчителів початкової школи та практичних психологів, що опікуються ідеями формування успішної особистості молодших школярів із затримкою психічного розвитку, а також етапи реалізації дослідження (констатувальний, формувальний та контрольний зріз) дали можливість дійти наступних висновків.

Успішна особистість – це самодостатня людина, що розвивається в руслі рівноваги, гармонії, їй притаманні спонтанність та креативність, вона здатна легко пристосовуватися до постійно мінливих умов життя. Людина, яка обов'язково досягає бажаних результатів, доводить розпочату справу до кінця та реалізує власні потреби.

Для початкової школи проблема формування успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку є не новою, але досить актуальною, що спонукало нас до пошуку та визначення ефективних психолого-педагогічних умов щодо реалізації даного завдання.

У ході експериментального дослідження на підставі використання цілого комплексу діагностичних методик нами було встановлено три вихідні рівні розвитку успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку. Середній рівень розвитку успішної особистості в експериментальному класі становить 55,6%, а низький – 29,6%.

Враховуючи вікові та індивідуальні особливості учнів сучасної початкової школи, їхню схильність до творчості, уяви, фантазії та малювання, матеріали для створення розвивальної програми з формування успішної особистості представлені у вигляді казок, малюнків, історій, анекдотів та ін. Основним путівником задля проведення такої роботи використано психологічні ідеї та методичні вказівки австралійського психолога Б. Доріс,

представлені у збірці «Жила собі дівчинка, схожа на тебе», яка об'єднує 11 основних тем.

Аналіз результатів контрольного зрізу дає підстави констатувати динаміку рівнів розвитку успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку та ефективність і психологічну доцільність створеної нами розвивальної програми.

За результатами виконання завдань контрольного зрізу нами зафіксовано суттєві зміни, а саме: до I (високого) рівня розвитку успішної особистості належить 48,1 %, до II (середнього) – 40,8%, до III (низького) – 11,1 %. Зазначені зміни відбулися в експериментальному класі після впровадження розвивальної програми. Що стосується контрольного класу, то суттєвих змін не відбулося. На I (високому) рівні залишилось 15,4 %, на II (середньому) – 46,2%, на III (низькому) – 38,4 %. Як бачимо, системний комплексний підхід щодо створення спеціальних умов виявив позитивні результати для розвитку успішної особистості молодшого школяра із затримкою психічного розвитку.